

FELSEFE DÜNYASI

2022/ YAZ/SUMMER Sayı/Issue: 75

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, süreli ve hakemli bir dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan
Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim
üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) Felsefe
Dünyası'nın Danışma Kurulu/Hakem Heyetinin
doğal üyesidir.

Felsefe Dünyası, her yıl Temmuz ve Aralık aylarında
yayınlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's
Index ve TÜBİTAK ULAKBİM/TR DİZİN tarafından
dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is
published biannually. It is indexed by Philosopher's
Index and TUBITAK ULAKBİM/TR DİZİN since 2004.

Editör/Editor

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Celal Türer (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Levent Bayraktar (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhammet Enes Kala (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Arş. Gör. Buğra Kocamusaoğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Alan Editörleri/Section Editors

Doç. Dr. Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Ata Az (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet Emre Dağtaşoğlu (Trakya Üniversitesi)
Doç. Dr. Sebile Başok Dış (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Nihat Durmaz (Selçuk Üniversitesi)
Dr. Mehtap Doğan (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Dr. Muhammet Çelik (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Dr. Kenan Tekin (Yalova Üniversitesi)
Dr. Nazan Yeşilkaya (Şırnak Üniversitesi)

Yazım ve Dil Editörleri/Spelling and Language Editors

Zehra Eroğlu (Ankara Üniversitesi)
Abdussamet Şimşek (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Ahmet Hamdi İşcan (Ankara Üniversitesi)

Fiyat/Price: 120,00 TL

Basım Tarihi : Temmuz 2022, 500 Adet

Adres/Address

Necatibey Caddesi No: 8/122 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 (312) 231 54 40
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi>

Hesap No / Account No: Vakıf Bank Kızılay Şubesi
IBAN: TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi / Design: Emre Turku

Kapak Tasarımı / Cover: Mesut Koçak

Baskı / Printed: Bizim Büro Matbaacılık
Zübeyde Hanım Mahallesi Sanayi 1. Cd. &, Sedef
Sk. 6/1, 06070 İskitler-Altındağ / ANKARA
Tel: 0(312) 229 99 28

BOETHIUS*

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 75, Yaz 2022, ss. 481-492.

Geliş Tarihi: 08.03.2022 | Kabul Tarihi: 23.05.2022

Armand MAURER
Çeviren: Osman Zahid ÇİFÇİ**

Aziz Augustinus 430'da öldüğünde Kuzey Avrupa'dan gelen Germen kabileler Roma İmparatorluğu'na hızla boyun eğdiriyordu. 50 yıl sonraysa onun efendileriydiler. İtalya o dönemde, Aryan Hristiyanlığa dönmüş Ostrogotların (Doğu Gotları) hükmü altındaydı. Boethius, 480 yılında işte bu dünyaya doğmuştu.¹

Hem Yunan dilinin ustası, hem de Yunan felsefesinin bir öğrencisi olarak kendisi, Yunan felsefi düşüncesinin Orta Çağ'a aktarılmasındaki en önemli yön göstericilerden biri oldu. Sıkı bir Katolik olmasına rağmen, Aryan Kral Theodoric onu desteklemiş ve kendi sarayında yüksek kademelere çıkarmıştır. Boethius orada kısa zamanda talihin ne kadar değişken olduğunu öğrendi. İhanetle suçlanıp hapsedildi ve kralın emriyle idam edildi. Orta Çağ'ın hayırına olan onun bu uzun süren hapsedilişi ona insan mutluluğu, şans, özgürlük

* Armand Maurer, *Medieval Philosophy An Introduction*, Pontifical Institute of Medieval Studies, Second Edition, New York: Random House, 1982, 22-34.

** Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, ORCID: 0000-0003-0348-594X, e-mail: zahid.cifci@selcuk.edu.tr

1 Hayatı: Boethius yaklaşık 480'de Roma'da doğdu. Gençliğinde, Sokrates'ten beri felsefenin ve Yunan kültürünün merkezi olan Atina'ya gönderildi. Orada Yunan felsefesinin çeşitli türleri ile temasa geçti: Aristotelesçilik, Yeni-Platonculuk ve Stoaçlık, hepsi kendi felsefesini etkiledi. Atina'da Yunanca da öğrendi ki bu oldukça önemli bir durumdur, çünkü bu onun Yunan felsefi eserlerini Latince'ye çevirmesini sağladı ve böylece Yunan felsefi fikirlerinin en önemli kanallarından biri haline geldi. Latince konuşulan dünyaya geçti. İtalya'ya dönüşünde, ona lütf gösteren ve onur bahşeden Ostrogotların Kralı Theodoric'in sarayında konsül oldu. Theodoric tarafından ihanetle suçlandı, 524 veya 525'te Kuzey İtalya'daki Pavia'da hapsedildi ve ölüme mahkûm edildi. Hapsi sırasında Felsefenin Tesellisi'ni yazdı. Bu eserin Orta Çağ'daki büyük popülaritesini doğrulayan 400'den fazla el yazması var. Boethius bir şehit olarak onurlandırıldı ve bir Beatus kültü 1883'te Kilise tarafından onaylandı.

ve Tanrı'nın bizim özgür davranışlarımıza dair ön bilgisi hakkındaki düşüncelerini düzenlemesi için bir olanak sağladı. Bu derin düşüncelerinin meyvesi, Orta Çağ'ın en bilinen kitaplarından biri olan Felsefenin Tesellisi'ydi.

Felsefe ve Bölümleri

Felsefenin Tesellisi'nin başında, Boethius felsefenin alegorik bir resmini çizer. O, hapisanede çürüyüp, kendi talihsizliğinden yakınırken, şiir sanatının esin perileri onun etrafını çevirdi ve kendi melankolisini kovması için şiirler yazmaya teşvik etti. Birdenbire felsefe ona asil bir hanımefendi kılığında görünür. Onun her ayrıntısı önemlidir. Saygıdeğer bir çehre ve bir insandan daha keskin gözlerle Boethius'un üstünde belirir (Felsefe insan doğasının ötesine geçer). O canlı ve dinçtir; olgun, ancak Boethius'un kendi çağı ve vaktinden değil (felsefe kalıcıdır). Onun boyunu tahmin etmek zordur; gökleri deler ama yine de insanlık seviyesindedir. Giysileri bozulmaz, kendi elleriyle incelikle dokunmuştur (felsefe yok edilemez ve bağımsızdır). Parıltısının bir kısmını kaybetmiş (felsefe biraz yozlaşmıştır) ve bazı yerleri yırtılmıştır (felsefedeki hizipler tarafından). Elbisesinin altına Yunan pi harfi (pratik felsefe), üstüne theta harfi (teorik felsefe) işlenmiştir ve birinden diğerine doğru giden basamaklar vardır (İki tür felsefe birbiriyle iletişimde bulunmaktadır).

Fakat Boethius felsefeyi alegorik olarak açıklamakla yetinmez; onu aynı zamanda tanımlar ve bölümlerini sınıflandırır. "Felsefe" kelimesi bilgelik sevgisi demektir. Bilgelik ile sadece pratik veya spekülatif bir bilgi değil, tüm gerçekliklerin en yükseği, yani Tanrı kastedilmektedir. O, diğer her şeyi var eden, insanların zihinlerini hakikatle aydınlatan ve onları sevgiyle kendine çeken, kalıcı bir Hikmettir. Kısaca, hem Boethius hem de Aziz Augustinus için felsefe, Tanrı'nın arayışı ve sevgisidir.

Boethius felsefeyi ikiye ayırır: bilginin kendisi için olduğu teorik felsefe ve bilginin bir eylem uğruna olduğu pratik felsefe. Teorik felsefeyi çeşitli şekillerde sınıflandırır. De Trinitate'nin 2. Cildinde, Aristocu doğa felsefesi, matematik ve teoloji ayrımını benimser (kutsal yazılara dayalı teoloji değil de, Aristocu anlamdaki teoloji). Bunlar, maddeden az çok ayrılmış formlar olan nesnelere ile ayırt edilirler. Doğa felsefesi, fiziksel bedenlerin formlarını, formların gerçekte birleştiği madde ile birlikte inceler. Bu cisimler hareket halinde olduğu için birleşik halleri de hareket halindedir. Matematik, maddesi ve hareketi olmayan cisimlerin formlarını (örneğin, çizgiler ve üçgenler) inceler, ancak bu formlar cisimlerden ayrı olarak var olamazlar. Te-

oloji ise Tanrı, melekler ve daha vücuda düşmemiş insan ruhları gibi madde ve hareketten ayrı olan formları inceler.²

Boethius, felsefenin bu üç dalının her birine ayrı bir süreç atfeder. Doğa felsefesi akıl (ratio) yöntemini, matematik “öğrenme” (disciplina) yöntemini, teoloji ise zihin gücü yöntemini (intellectus) kullanır.³ Teoloji, hayal gücünün üzerine çıkar ve varlığın kendisi ve tüm varlığın kaynağı olan saf formu, yani Tanrı’yı kavrar. Aquinolu Thomas, Boethius’un De Trinitate’si üzerine yaptığı yorumda tüm bu kavramları kullanacak ve dönüştürecektir.

Boethius, pratik felsefenin Aristo sonrası üç bölüme ayrılışını benimser: etik, politika ve ekonomi. Birinci kısım insana bir birey olarak erdemli bir şekilde nasıl davranacağını öğretir. İkincisi, devletin basiret, adalet, metanet ve ölçülülük erdemlerine göre nasıl yönetileceğini öğretir. Üçüncüsü ise, bir ailenin erdemli davranışına bakar.⁴

Boethius’un bilimler şemasında mantığın konumu belirsizdir. Onu tüm bilimler için gerekli bir araç olarak görür, çünkü bize nasıl doğru bir şekilde akıl yürüteceğimizi ve doğru sonuçlara ulaşacağımızı öğretir. Fakat başka bir bakış açısından ona bir bilim ve felsefe dalı der, çünkü kendi konusu vardır ve diğer bilimlerin kullanabileceği kullanım dışında kendisi adına incelenebilir. Mantık, hem insan organizmasının bir parçası hem de onun bir aracı olan el gibidir. Boethius, dilbilgisi ve retorik de bilimlerde, bilginin elde edilmesi için değil, onun doğru ifade edilmesi için kullanıldığını ekler.⁵

Mantık, dilbilgisi ve retorik, Roma eğitiminin temelini oluşturan liberal sanatlardan üçüdür ve Boethius tarafından Orta Çağ’a aktarılmıştır. Karolenj döneminde Trivium olarak adlandırılmışlardır. Boethius, diğer dört liberal sanata “Quadrivium” adını vermiştir: aritmetik, geometri, astronomi ve müzik.⁶ Kendisi, astronomi hariç, Quadrivium’un tüm sanatları üzerine

2 Boethius, *In Isagogen Porphyrii*, edito prima, c. I, t.y., 3; *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latino-rum*, c. 48 (Vienna: Tempusky, 1866), 8-9; Boethius’un ilimler tasnifi için bkz: J. Marietan, *Probleme De La Classification Des Sciences D’aristote a S. Thomas* (Paris: Felix Alcan, 1901), 63-71.

3 Boethius matematiğin “discre” (öğrenmek) kelimesinden türetildiğini ve disiplinli bir şekilde ilerlediğini söyler.

“Matematik” kelimesi, Yunanca mastar “mathein” (öğrenmek) ile aynı kökten gelmektedir. St. Thomas, Boethius’u matematiğin öğrenilmesi en kolay bilim olduğu, çünkü en kesin ve kesin olduğu anlamına gelecek şekilde yorumlar. Bknz: St. Thomas, *Expositio Super Librum Boethii De Trinitate*, ed. B. Decker, t.y., 208.

4 Boethius, *In Isagogen Porphyrii*, t.y., I:9.

5 Boethius, *In Isagogen Porphyrii*, edito secunda, c. I, t.y., 3; *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latino-rum*, 48:140-43.

6 Boethius, *De Arithmetica*, c. I, t.y.; J.P. Migne, ed., *Patrologiae Cursus Completes, Series Latino*, c. 63 (Paris, 1844), 1079.

incelemeler yazmıştır. Öğrencisi Cassiodorus⁷ (480-575), Martianus Capella⁸ (400-439) ve Sevilalı Isidore⁹ (ö. 636), yedi liberal sanatın tümü hakkında kapsamlı yazılar yazmışlardır.

Tanrı

Felsefenin Tesellisi'nde Boethius, Tanrı'nın bir tanımını ve varlığının kısa bir kanıtını sunar. Tanrı, en iyi olan varlıktır ve tüm iyi şeylerin kaynağıdır. Böyle bir varlığın var olduğundan eminiz, çünkü mükemmellikten yoksun olan her şeye kusurlu denir. Yani, ne zaman bir kusur bulunursa, ona denk bir kusursuzluk da olmalıdır. Boethius şöyle yazar: "Doğa, sakatlanmış ve kusurlu şeylerle başlamaz; bütün ve mükemmel olanla başlar ve daha sonra bu zayıf ve aşağı yapıtlara düşer."¹⁰ O halde Tanrı'nın var olduğundan ve O'nun tüm varlıkların en mükemmeli olduğundan şüphe edemeyiz – ki bu, insanlığın ortak inancına uyan bir sonuçtur.

Tanrı son derece iyi olduğu için, son derece mutludur. Çünkü mutluluk, iyi olan her şeyin birleştiği o mükemmel durumdur. Tanrı, iyiliğin kendisi olduğu için, mutluluğun da kendisidir. Nasıl ki hiçbir varlık Tanrı'nın iyiliğine ortak olmadan iyi olamazsa, Tanrı'nın mutluluğuna ortak olmadıkça hiçbir varlık mutlu olamaz. Felsefenin Tesellisi'nin III. Kitabının teması, insanın doğal mutluluk arzusunun ün, zenginlik veya zevk gibi herhangi bir kısmi iyilikle sağlanamayacağı, ancak ve yalnızca mutlak iyi veya Tanrı tarafından gerçekleştirilebileceği üzerinedir. İnsan ancak Tanrı'ya katılarak ve bir anlamda ilahi hale gelerek iyi olan her şeye sahip olabilir ve ancak o zaman mutlu olur.

Ruh ve Bilgi

Boethius, Platon'un ruhların önceden var olduğu ve onların bedenlere düştüğü doktrinini kabul eder. Ruhlar daha önce meleklerle birlikte vardı ama onlar bedenlere girerek mutluluklarını ve akıl saflıklarını yitirdiler.

Felsefenin Tesellisi'nin birkaç şiiri bu Platoncu doktrinden esinlenmiştir. Boethius, ruhu kafese tıklmış bir kuşa benzetir. Önceden, kuş yüce ağaçlarda şakırdı. İnsanlar, özgürlüğünün kaybını tatlı yiyecekler sunarak telafi etmeye çalışsa da, kuş, açık çayırları gördüğünde yemeğini unuttur ve yeniden

7 Bkz: Cassiodorus, *An Introduction to Divine and Human Readings*, çev. L.W. Jones (New York: Columbia University Press, 1946); J.P. Migne, ed., *Patrologiae Cursus Completes, Series Latino*, c. 70 (Paris, 1844), 1149-1218; Cassiodorus, *An Introduction to Divine and Human Readings*.

8 Martianus Capella, *De Nuptiis Mercurii et Philologiae*, ed. A. Dick (Leipzig: Teubner, 1925).

9 Isidore of Seville, *Etymologiae*, ed. W.M. Lindsay, c. 2 (Oxford, 1911).

10 Boethius, *The Consolation of Philosophy*, c. III, t.y., 10.

özgür olmak için can atar. Ruh, aynı zamanda, toprağa zorla eğilmiş narin bir bitkiye benzetilir. Serbest bırakıldığında ise, cennete geri döner (III, şiir 2).

Başka bir şiirin teması Platon'un hatırlama doktrindir. Gerçeği arayan kişi, derin meditasyonda içsel bir ışıkla onu kendi içinde aramalıdır. Eğer ruhunun gerçek hazinesine sahip olacaksa, bakışlarını sezilen dünyaya çevirme eğilimini bastırmalıdır. Gerçek, ruhun içinde gizlidir; ruhun bedenle temasıyla ışığı kararmış, ama tamamen sönmemiştir. Öğrenmek, ruhun kendi üzerine düşünümüyle bu kayıp hazineyi geri almaktan ibarettir. Şiir şu sonuca varır: "Platon'un öğretisi yanlış değilse, öğrendiklerimiz, sadece bizim unuttuklarımızdır" (III, şiir II, bkz. düzyazı 12).

Yine başka bir şiirinde Boethius, zihnin bilmekte pasif olduğu ve bilgisini sezilir dünyadan aldığı fikrine karşı çıkar. Boethius, Stoacıların yaşayan zihnin, mektupları duyu deneyimiyle yazılmış yazılı bir sayfa gibi olduğunu öğrettiğini söyler. Aslında akıl, bölen ve birleştiren, duyuların sunduğu her bir bütünü kavrayan ve parçalara ayıran aktif bir güçtür. Bu, Stoacıların zihnin dış dünyayı pasif bir şekilde yansıtan bir ayna olarak tanımlamasıyla tutarlı değildir (V, şiir 4).

Bununla birlikte, duyuların bilgide bir rolü vardır. Beden, ruhun zekasını duyular yoluyla harekete geçirir. "Dış nesnelere nitelikleri, duyu organlarını etkiler ve zihnin faaliyetinden önce, zihnin kendi üzerindeki eylemini ortaya çıkaran ve o zamana kadar içinde hareketsiz duran formları uyaran bir bedensel hareket gelir." diye açıklar Boethius (V, düzyazı 5). Sezilir dünyanın mesajını yazdığı boş bir sayfa olmaktan çok uzak olan zihin, bilgimizin nesnelere olmak için yalnızca duyuların uyarılmasına ihtiyaç duyan gizli fikirlerle doludur. Fikirler duyu dünyasından soyutlanmaz; daha önceki bir varoluşun anıları olan onlarla birlikte doğarız.

Mevcut durumumuzda mantık en yüksek gücümüzdür. Bilişsel yetiler ölçeğinde onun altında duyu ve hayal gücü vardır; onun üstünde ilahi bir yetenek olan akıl vardır. Duyu nesnesi, maddeye bürünmüş bir figürdür; örneğin, insanın kendi özündeki şekli. Hayal gücü, insan figürünü madde olmadan tek başına resmeder. Mantık, bu figürü aşar ve bireyin içerdiği evrensel doğayı seyrederek; örneğin, bireysel kişilerde bulunan insanlık. Aklın gözü tüm bu güçlerin ötesini görür. Tüm evreni aşarak, kendi içinde basit formlar görür. Bir zamanlar saf biçimlerin bu tür entelektüel sezgilerine muktedir olan insan ruhu, beden ve duyularla sınırlı olduğu için şimdi akıl yetisini kullanmak zorunda kalır. Bununla birlikte, zaman zaman, gerçek yuvasına ve bilme tarzı gözüne ilişir ve onlara geri dönmek için can atar.

Tümeller Problemi

Felsefenin Tesellisi'nde, Boethius'un bilgi doktrininin Platoncu olduğu açıktır. Evrensel fikirlerin duyu dünyasından soyutlanması konusunda Aristoteles ile aynı fikirde değildir; daha ziyade, önceki bir yaşamda ilahi akılda görülen saf formların izlenimleri olarak onlarla birlikte doğarız.

Ancak bu çalışmada Boethius, tümellerin doğası sorununu gündeme getirmez. Bu sorunun klasik formülasyonu, Porfirios'un Isagoge'si (Aristoteles'in Kategorilerine Giriş) üzerine ikinci yorumunda bulunur. Daha sonraki tüm ortaçağ filozofları, onun ifade ettiği bu terimler için ona borçlu olacaktır.

Boethius, Porfirios'dan sonra tümeller hakkında üç soru sorar: Birincisi, cinsler, türler ve diğer tümeller gerçek midirler yoksa sadece zihnin kavramları mıdır? İkincisi, eğer gerçeklerse, cisimsel mi yoksa cisimsiz midirler? Üçüncü olarak, eğer cisimsizlerse, duyuşal şeylerden ayrı mı yoksa onlarla birlik içinde mi var olurlar? Porfirios, mantığa yeni başlayanlar için tasarlanan bu çalışmada bu "daha yüce soruları" yanıtlamayı reddeder. Boethius aynı kısıtlamayı göstermez, ancak önce sorunun zorluğunu açıklayarak sonra da çözümleri okuyucuyu tatmin etmeye çalışır.

Tümellerle ilgili temel sorun, bunların gerçek mi yoksa basitçe zihnin kavramları mı olduklarıdır. Tek alternatifler bunlar gibi görünür, ancak ikisi de imkansızdır. "İnsan" türü veya "hayvan" cinsi bir gerçeklik olsaydı, tek bir gerçeklik olurdu, çünkü gerçek olan her şey sayıca birdir. Ama "insan" ve "hayvan" aynı anda birçok kişi için ortaktır: "insan" birçok bireysel insan için ortaktır, "hayvan" birçok tür için ortaktır. Bunların ortak olma biçimlerine de dikkat etmeliyiz: her birey türe bütünüyle sahiptir (her insan tümüyle insandır) ve her tür, cinse bütünüyle sahiptir (her hayvan türü tümüyle hayvandır). Tümel, her biri sanki cinsin ya da türün yalnızca bir parçasına sahipmiş gibi, birçokları için ortak değildir. Aynı zamanda, sanki başkaları tarafından farklı zamanda kullanılan bir hizmetçi veya atın ortak olmaması gibi, ya da bir tiyatronun ona katılan herkese ortak olması gibi de değildir. Tür ve cins, ortak oldukları şeylerin özünü oluşturur. Tanım gereği bir tümel bu şekilde birçokları için ortak olduğundan, bir olamaz ve dolayısıyla bir gerçeklik olamaz.

Tümellerin sadece zihindeki kavramlar olması da aynı derecede imkânsız görünür, çünkü eğer kavramlarsa, ya bir gerçekliğe karşılık gelirler veya gelmezler. İlk varsayım reddedilmiştir çünkü gördüğümüz gibi evrensel bir gerçeklik olamaz. İkinci olasılık da aynı şekilde reddedilebilir, çünkü tümel kavramımıza karşılık gelen bir gerçeklik yoksa, gerçekliği olduğu gibi tem-

sil etmez ve sonuç olarak kavram yanlışdır. O halde, tümellerin ne bir gerçeklik ne de bir kavram olduğu anlaşılır.

Bu ikilemden kurtulmak için Boethius, Aristo üzerine bir Yunan yorumcu olan Aphrodisias'lı İskender'e (c. M.S. 200) döner. İskender, doğru olması için kavramlarımızın nesnelere gerçekte oldukları gibi temsil etmesi gerekmediğine dair bize güvence verir. Örneğin, bir gövdeden ayrı bir çizgi var olamazsa da, bir gövdeden ayrı olarak gerçek bir çizgi kavramı oluşturabiliriz. Yanlışlık, ancak hayalimizde at ve insanı bir araya getirip insan başlı bir at yarattığımızda olduğu gibi, gerçekte birleşik olmayı zihnimizde birleştirdiğimizde ortaya çıkar. Şimdi duyular bize şeyleri bir karışım ve kafa karışıklığı halinde sunar. Bedenlerin yanı sıra, çizgiler, yüzeyler ve diğer nitelikler gibi onlarda bulunan tüm maddi olmayan gerçeklikleri iletirler. Zihnimiz, bu maddi olmayan gerçekleri bedenlerden soyutlama ve onları kendi içinde değerlendirme gücüne sahiptir.

Şimdi cinsler ve türler bu türden gerçeklerdir. Kendilerinde cisimsizdirler, duyulur cisimlerde bulunurlar, ancak onlardan ayrı olarak anlaşılabilirler. Peki bu nasıl mümkün olabilir? Birkaç bireyin özsel benzerliğini gözlemliyoruz ve bu benzerlik akıl tarafından kavrandığında bir tür haline gelir. Tür, sayıca farklı olan bireylerin tözsel benzerliklerinden oluşan bir kavramdır. Örneğin, tek tek insanları gözlemlediğimizde, insan olmaları bakımından benzer olduklarını görürüz ve zihnin tasavvur ettiği bu benzerlik, "insan" türüdür. Bir cins ise, farklı türlerin benzerliklerinden toplanan kavramdır. Bireysel şeylerde bu benzerlikler duyusaldır, ancak akıl tarafından tasavvur edildiklerinde anlaşılır hale gelirler. Sonuç olarak, tümellerin iki varlık kipi vardır: gerçeklikte ve düşüncede. Gerçekte duyulur cisimlerde bulunurlar, ancak zihinde bu cisimlerden ayrı olarak düşünülebilirler.

Bu, Afrodisiaslı İskender tarafından yorumlandığı şekliyle tümeller sorununa Aristo'nun çözümüdür. Boethius'a göre, Platon'unkinden farklıdır, çünkü Plato, cinslerin, türlerin ve diğer tümellerin yalnızca cisimlerden ayrı olarak bilinmediğini, aynı zamanda onların dışında da var olduğunu öğretmiştir. Boethius, Porfirios'un Isagoge'si üzerine yaptığı yorumda, bu görüşlerin hangisinin doğru olduğuna karar vermeyi reddeder ve bunu felsefenin mantıktan daha yüksek bir dalı için saklar. O, bu çalışmada Aristo'nun öğretisini, özellikle onayladığı için değil, ama yorumladığı kitabın Aristoteles'in Kategorilerine bir giriş olduğu için uzun uzadıya ortaya koyduğunu açıklıyor.

Boethius'un Aristocu tümeller öğretisini kabul etmeyi reddetmesi, Felsefenin Tesellisi'nin Platonculuğu açısından şaşırtıcı değildir. Bu eserdeki bilgi anlayışı Aristocu değil Platoncudur. Boethius, aklın edilgen olduğunu ve du-

yulur dünyadan gelen fikirleri kabul ettiğini reddeder ve Platon'un doğuştan gelen fikirler doktrini benimsenir. Aklın gücüyle, bireylerdeki evrensel doğmaları tanırız ve ancak aklın gücüyle, ilahi akılda evrenin dışında var olan saf formlar üzerinde tefekkür edebiliriz. Bu, Boethius'un Aristo'nun soyutlama doktrini kabul etmediğini ve evrensel formların varlığını duyulur gerçeklikle sınırlamadığını gösterir. Ancak Aristo'nun tümeller doktrini reddetmesine rağmen, onun açıklaması (Afrodisiaslı İskender'in yorumunda) ortaçağ felsefesi üzerinde hatırı sayılır bir etkiye sahip olmaya yazgılıydı. On ikinci ve on üçüncü yüzyıllarda Aristo'nun kendi eserlerinin keşfinden önce, erken Orta Çağlara Aristocu tümeller doktrini hakkında bir fikir verdi.

Gerçekliğin Yapısı

Boethius, tıpkı Porfirios gibi, tümeller sorununun mantıksal bir sorundan daha fazlası olduğunu farkındadır; özünde metafiziktir, çünkü çözümünü varlığın veya gerçekliğin doğasına dayanır.

De Trinitate'nin 2. cildinde Boethius bize her şeyin varlığını (esse) biçime borçlu olduğunu söyler. Örneğin bir heykel, maddesi olan pirinçten değil, şekli olan canlıya benzerliğinden dolayı heykeldir. Bu yüzden toprak da neyse odur, birincil, biçimsiz madde yüzünden değil, biçimler olan kurulum ve ağırlık nedeniyle. O halde hiçbir şeyin maddeye sahip olduğu için değil, kendine özgü bir biçimi olduğu için söylendiği söylenir. Biçim, bir şeyin ne tür bir şey olduğunu belirler ve bunu yaparken de şeye varlığını (esse) verir.

Tanrı maddesiz saf formdur; tüm bileşimden yoksundur ve bu nedenle kesinlikle birdir. Yaratıklar ise parçalardan oluşur. Örneğin insan, hem ruh hem de bedenden oluşur. O ne ruh ne de beden ayrı ayrı ele alınır. Boethius, yaratıkların "oldukları gibi" olmadıklarını söyleyerek bunu ifade eder; yani hiçbir parçasıyla özdeş değildirler. Bununla birlikte, Tanrı kesinlikle basittir ve bu nedenle o, olduğu şeyle özdeştir.

Boethius, De Hebdomadibus'unda Tanrı ile yaratıklar arasındaki ayrımı daha da ileri götürür. Bir yaratıkta varlık (esse), "olan"dan (id quod est) farklıdır.¹¹ "Olan", parçalardan oluşan somut bir bireydir. Örneğin bireysel bir insan, hayvanlık, rasyonellik ve onu diğer insanlardan ayıran birçok tesadüfi özellikten oluşur. Bunların hepsi birlikte somut var olan bireyi oluşturur. Onun varlığı (esse) onun insanlığıdır, çünkü insanlık onu özünde ne ise, yani bir insan yapan biçimdir.¹² Sonuç olarak, bir yaratığın özgül özü, so-

11 Boethius, *De Hebdomadibus*, t.y.; Migne, *Patrologiae Cursus Completes, Series Latino*, 1844, 64:1311.

12 Varlığın(esse) tanımla ifade edilen formula özdeşleştirilmesi için bkzn: Boethius, *In Isagogen Porphyrii*, t.y., IV:14; *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, 48:273.

mut bireyden farklıdır. Öte yandan Tanrı kesinlikle basittir: onun varlığı ve olduğu şey aynıdır.

Aquinolu Thomas, Boethius'çu "Varlık, varolandan farklıdır" formülünü kullanarak, bu ikisinin özdeş olduğu Tanrı'nın tersine, yaratıklarda var olma eylemleri ile öz arasındaki gerçek ayrımı ifade edecektir. Boethius'un kendi zihninde formül, yaratıklardaki özel özleri ile bireysel tözleri arasındaki ayrımı ifade eder.

Bireysel bir nesne bir tözdür, çünkü o arazların temelini oluşturur (alttır). Bireysel töz rasyonel bir yapıya sahipse, o bir kişidir. Varoluş madde ile özdeş değildir. Bir nesnenin, bir arazın aksine, var olmak için bir özneye ihtiyacı yoksa varlığı vardır. Cins ve türlerin geçimi vardır; var olacakları bir özneye ihtiyaç duymazlar. Ama onlar töz değildirler, çünkü arazların temelini oluşturmazlar. Örneğin, "insanlık" türü, varlığını sürdüren bir gerçekliktir, ancak bir töz değildir. Peter ise bir tözdür, çünkü o rastlantıların öznesidir.¹³

Bir madde üç farklı anlamda "aynı" olabilir. Cins içindeki başka bir madde ile aynı olabilir; örneğin bir insan, ortak "hayvan" cinsi nedeniyle atla aynıdır. Cato, ortak türleri "insan" olması nedeniyle Cicero ile aynı olduğu için, türlerde de aynı olabilir. Son olarak, Tully ile Cicero aynı olduğu için sayı olarak aynı olabilir, bunlar aynı birey için iki isimdir. Benzer şekilde, nesnelere üç şekilde "farklıdır": cins, tür ve sayı olarak. Sayısal fark, çeşitli arazların sonucudur. Üç insan cins ve tür olarak aynıdır, ancak arazların kendine özgü bileşimleri nedeniyle sayıları farklıdır. En azından yer raslantısıyla farklılık gösterirler, çünkü hiçbir iki cisim aynı yeri işgal edemez.¹⁴

Buna göre, bireysel bir tözde, birkaç mevcut form ve arazın bir kombinasyonu vardır. Daha kesin olmak gerekirse, Boethius bunları formlardan ziyade "imgeler" olarak adlandırır. Kesin olarak konuşursak, formlar maddede var olamazlar, sadece yansımaları veya görüntüleri vardır. Saf formlar, ilahi akıldaki Fikirlerdir; duyusal dünyada gördüğümüz formlar, ilahi Fikirlerin katılımlarıdır.¹⁵

Şimdi, Boethius'un Porfirios'un tümeller hakkında ortaya attığı sorunlara verdiği yanıtı anlayabilecek durumdayız. 1. Tümeller sadece zihnin kavramları değildir; onlar kalıcı gerçeklerdir. 2. Cisimsizdirler, çünkü kendi içlerinde maddeye sahip değildirler ve üç boyutta yayılmazlar. 3. Tanrı'nın

13 Boethius, *Contra Eutychem et Nestorium*, t.y., 3; Migne, *Patrologiae Cursus Completes, Series Latino*, 1844, 64:1344-45.

14 Boethius, *De Trinitate*, t.y.; Migne, *Patrologiae Cursus Completes, Series Latino*, 1844, 64:1249.

15 Boethius, *De Trinitate*; Migne, *Patrologiae Cursus Completes, Series Latino*, 1844, 64:1250.

zihninde ve bizim zihnimizde fikirler olmadıkça, bireysel şeylerin dışında var olmazlar.

Özgür İrade ve Takdir

Boethius hapisteyken Felsefe Hanım, Tanrı'nın iradesini kabul ederse mutlu olacağını söyleyerek onu teselli etti. Acıları Tanrı'nın takdirinin bir parçasıydı. Onları özgürce kabul etseydi, hapsedilmiş olsa bile yine de özgürlüğün tadını çıkaracaktı. Kendimizi Tanrı'nın takdirine teslim ettiğimizde en özgür oluruz. Duyulur dünyaya yöneldiğimiz ve bedenimizin tutkularının ruhlarımıza hükmetmesine izin verdiğimiz ölçüde köleleşiriz.

Fakat Tanrı'nın, eylemlerimiz de dahil olmak üzere her şey üzerinde takdiri varsa, nasıl özgür olabiliriz? Ne yapacağımızı şaşmaz bir şekilde öngörüyorsan, başka türlü seçmekte nasıl özgür olabiliriz? İnsan özgürlüğü, Tanrı'nın takdiriyle uzlaştırılabilir mi? Boethius'un Felsefenin Tesellisi'nin V. Kitabında ele aldığı sorun budur.

Boethius önce Felsefe'ye şansın var olup olmadığını, varsa ne olduğunu sorar. Felsefe, bununla nedensiz meydana gelen bir şeyi kastediyorsak, şansın olmadığını söyler. Her şeyin bir nedeni vardır; hiçbir şey hiçbir şeyden gelmez. Tanrı, olan her şeyin ilk nedenidir, dolayısıyla O'na göre hiçbir şey tesadüfen olmaz.

Boethius daha sonra şansın bir anlamı olup olmadığını sorar. Felsefe, bizimle ilişkili olarak bir anlamı olduğunu söyler. Bir adamın toprağı kazdığını ve gömülü altın bulduğunu varsayalım. Altını bulması arazi ve tesadüfendir, ama sebepsiz değildir. Paranın saklanması ve toprağı kazmasından kaynaklanmıştır. Bu iki nedenin kasıtsız buluşması nedeniyle tesadüfi bir olaydır. O halde şans bizim için vardır, ama her şeyi vaktinde ve yerinde takdir eden Tanrı için yoktur.

Ama eğer Tanrı tüm eylemlerini önceden görüyor ve takdir ediyorsa, bir insan nasıl özgür olabilir? İnsanın özgürlüğü, akıl sahibi olmasından bellidir. Doğası gereği insan aklını kullanır ve bu nedenle yargıda ayırım yapabilir, neyin kaçınılması ve neyin arzu edilmesi gerektiğini ayırt edebilir. Sonuç olarak, arzu edilir olduğunu düşündüğü şeyi arayabilir ve istenmeyen olduğunu düşündüğü şeyden kaçınabilir. Buradan akla bahşedilmiş varlıkların aynı zamanda özgür seçim yetisine de sahip oldukları açıktır. Ancak insanın özgür olması ve yine de Tanrı'nın yapacağı her şeyi önceden bilmesi çelişkili görünür. Eğer Tanrı olacak her şeyi şaşmaz bir şekilde öngörüyorsan, bunun mutlaka olması gerektiği anlaşılıyor.

Zorluğun kökü, Tanrı'nın bilgisinin bizimki gibi olduğunu düşünmemizdir. Bizler, kesin olarak sadece mutlaka olacak olanları öngörebiliriz. Bizim için özgür bir eylemin kesin bir ön bilgisi olamaz, çünkü eylem henüz belirlenmemiştir. Bu nedenle, onun hakkındaki bilgimiz de kesin ve kararlı olamaz. Tanrı'nın bilgisi bizimkinden farklıdır. Zamanda var olmadığı gibi, zamanda da bilmez; o sonsuz şimdide yaşar ve bilir. Sonsuzluk, sonsuz yaşamın toplam, mükemmel ve eşzamanlı mülkiyetidir. Yani Tanrı'nın hayatında ve ilminde öncesi ve sonrası yoktur. Yani, o önceden bilmez; o sadece bilir veya görür. Zamandaki tüm olaylar ona ebediyen ve eşzamanlı olarak mevcuttur. Ebedi şimdide bazı şeylerin zorunlu olarak gerçekleştiğini, bazılarının ise özgürce veya tesadüfen gerçekleştiğini görür. Güneşin doğuşunu görürüz fakat bu onun doğmasına sebep olmaz ya da olayı gerekli kılmaz. Benzer şekilde, Tanrı tüm olayları ebedi şimdide bir arada görür ve özgür eylemlerimizi bilmesi onlara herhangi bir zorunluluk dayatmaz.

Sonuç

Boethius, Yunanlıların tüm felsefi literatürünü Latince'ye çevirmeye başladı. Fakat amacını tamamlayamadı, çünkü yalnızca Porfirios ve Aristo'nun mantıksal yapıtlarını çevirebildi ki bu çevirilerin bazıları Orta Çağ'ın başlarında çoktan unutulmuştu bile. Bununla birlikte, çevirileri ve yorumları, Orta Çağ'a Aristo mantığının temellerini ve Batı'nın entelektüel mirasının bir parçası haline gelen birçok felsefi terim ve tanımı öğrettikleri için önemliydi. Sonraki yüzyıllarda Boethius'un hırslı görevi başkaları tarafından üstlenildi ve on üçüncü yüzyılın ortalarında, Aristo'nun tüm eserleri de dahil olmak üzere Yunan felsefesinin etkileyici bir kısmı Latin dünyasının kullanımına sunuldu.

Boethius'un bir filozof olarak konumu, yalnızca bu mantıksal eserlerle değil, özellikle de Felsefenin Tesellisi ve teolojik incelemeleriyle değerlendirilmelidir. Bunlar, tüm ortaçağ düşünce tarihini etkilemiş olan ince bir spekülatif aklın eserleridir. Felsefenin Tesellisi'nin İngiliz edebiyatı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu belirtmek ilginçtir. Dokuzuncu yüzyılda Kral Alfred onu Anglo-Sakson diline tercüme etmiş, on dördüncü yüzyılda da Chaucer tarafından tercüme edilmiş ve buradaki fikirleri Canterbury Masalları'nda kullanmıştır.

Kaynakça

- Boethius. *Contra Eutychen et Nestorium*, t.y.
- ———. *De Arithmetica*. C. I, t.y.
- ———. *De Hebdomadibus*, t.y.
- ———. *De Trinitate*, t.y.
- ———. *In Isagogen Porphyrii*. Editio prima. C. I, t.y.
- ———. *In Isagogen Porphyrii*. Editio secunda. C. I, t.y.
- ———. *The Consolation of Philosophy*. C. III, t.y.
- Capella, Martianus. *De Nuptiis Mercurii et Philologiae*. Editör A. Dick. Leibzig: Teubner, 1925.
- Cassiodorus. *An Introduction to Divine and Human Readings*. Çeviren L.W. Jones. New York: Columbia University Press, 1946.
- *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*. C. 48. Vienna: Tempsky, 1866.
- Isidore of Seville. *Etymologiae*. Editör W.M. Lindsay. C. 2. Oxford, 1911.
- Marietan, J. *Probleme De La Classification Des Sciences D'aristote a S. Thomas*. Paris: Felix Alcan, 1901.
- Migne, J.P., ed. *Patrologiae Cursus Completes, Series Latino*. C. 63-64-70. 221 c. Paris, 1844.
- ———, ed. *Patrologiae Cursus Completes, Series Latino*. C. 70. 221 c. Paris, 1844.
- St. Thomas. *Expositio Super Librum Boethii De Trinitate*. Editör B. Decker, t.y.